

science in 1990–2000 have been highlighted. The historiography excursus in solving the problem allows substantiating the principal achievements gained by the representatives of the different branches in the historical science.

Key words: *historical science, historical source study, document classification*

Надійшла до редакції 18.04.2009 р.

Затверджена до друку 02.07.2009 р.

УДК 930”2000”

В.В. Гоцуляк

ВИВЧЕННЯ СУЧАСНИМИ ВЧЕНИМИ ПРОБЛЕМИ НАУКОВОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено аналіз сучасних публікацій, насамперед із історіографії, присвячених висвітленню проблем теорії і практики наукових шкіл у цілому та історичних зокрема.

Ключові слова: *наукова школа, наукове життя, монографія, дисертація*

Про наукові школи в українській історичній науці нам уже доводилося писати в низці статей та одному з розділів монографії “Історіографічна думка про М. Грушевського і українську історичну науку його доби” (1996), присвяченої видатному вченому і науковим школам в українській історичній науці [1, 50–77]. Теперішнє звернення викликане тим, що за останні роки в Україні надзвичайно зріс інтерес до самої проблематики наукової школи. Вектор нашої студії можна означити як встановлення декількох проблемних точок і перехід від однієї до іншої в аспекті виявлення поодиноких історіографічних розвідок і більших напрацювань зі спробою певної генералізації. Вона потрібна для визначення подальших напрямів дослідження сучасних історичних шкіл, які вже створені, функціонують або перебувають у процесі формування.

Отже, однією з особливостей культурно-духовного та наукового життя в Україні є розширення дослідницької проблематики, перегляд концептуальних положень існуючої історіографії, утвердження єдності гуманітарних і природознавчих знань. Зазначене пояснюємо рядом обставин і, якщо спробувати узагальнити їх, то явно побачимо тенденцію введення до наукового обігу показників та індикаторів, з допомогою яких можливо об’єктивувати інформацію про наукові школи.

Віднедавна значно пожвавився інтерес до сутності термінологічних варіантів наукової школи. Нагадаємо, що початок їхнього осмислення поклав О. Пипін. Пізніше до аналізу колективних форм творчої діяльності звернулися учні В. Антоновича – Б. Познанський, В. Ляскоронський, Л. Добровольський та інші [2, 2]. Рубіж XIX–XX ст. приніс нові уявлення про історичну школу, що було пов’язано з плідною діяльністю М. Грушевського.

Щодо наукового простору колишнього СРСР (в Україні з відомих причин категорія “школа” майже не вживалася, а стосовно спадщини М. Грушевського вона набувала іронічного та лайливого звучання – “так звана школа”, “шкілка”), то лише з початком 1970-х рр. розпочалося активне дослідження проблеми наукових шкіл. Р. Кіреєва, Є. Гунтова, Г. Мягков, М. Ярошевський активно досліджували і вживали цю категорію, узгоджуючи її з поняттями “течія” та “напрямок” [1, 61].

У 1977 р. певний підсумок досліджень вивчення проблеми шкіл зафіксував вихід у Москві збірника статей “Школи в науці”. У наступні роки такі вчені як Б. Каганович, В. Золотарев, І. Чирков, І. Біленький, С. Михайліченко та А. Цимугалі розробили нові варіанти класифікації шкіл в історичній науці [1, 61].

Із середини 1990-х рр. в Україні з’являються перші дисертації (О. Тарасенко, В. Педича), в яких досліджено школи В. Антоновича й Львівська історична школа М. Грушевського 1894–1914 рр. [3–4]. У 1997 р. Г. Мерніков захистив кандидатську дисертацію, в якій простежив проблеми теорії та історіографії шкіл в українській історичній науці другої половини XIX – початку XX ст. [2].

Результати дослідження засвідчили переконливий історіографічний факт: існування й діяльність із другої половини XIX ст. в українській історіографії “Київської школи істориків-документалістів В. Антоновича” та “Галицько-Київської школи М. Грушевського”, яка хронологічно, генетично, ідеологічно продовжила справу своєї попередниці. У свою чергу учні М. Грушевського – І. Крип’якевич, М. Кордуба, М. Чубатий, І. Джиджора, В. Герасимчук,

С. Томашівський – склали основу “Державницької школи В. Липинського”, ідеї якої і зараз панують в наукових колах української діаспори [5, 245].

Спираючись на праці О. Оглоблина, Л. Винара, Я. Дашкевича, істориків науки В. Карцева, Б. Кедрова, К. Швабе, Е. Бойко, Г. Мерніков визначає ідеальну модель школи, екстраполюючи її у площину українського історіографічного процесу. Зокрема, вчений доводить, що категорія “наукова школа” є об’єктивною реальністю історіографічного процесу в період утвердження інститутів історичної науки та освіти в Україні на межі XIX–XX ст.

За його переконанням, функціональна логічно-лінгвістична модель наукової школи, як засіб історіографічного аналізу, поєднує в собі такі ієрархічно-узгоджені чинники: лідер – організатор наукової школи, автор наукової програми досліджень, учитель-вихователь нового покоління істориків-професіоналів; учні – склад наукової школи, що реалізує наукову програму лідера, здобуваючи при цьому потрібні професійні вміння та навички, хист і смак до дослідницької роботи; наукова атмосфера – творчий мікроклімат у колективі вчених, який дозволяє спрямувати психоінтелектуальну енергію окремого науковця в єдину колективну творчу мотивацію; особлива наукова результативність школи, яка полягає в відтворенні наукової програми лідера через створення нової оригінальної концепції, методології, історіософії історичних досліджень; специфічний стандарт культури наукового спілкування – системи морально-етичних норм творчої взаємодії істориків [2, 6–7].

Зазначена проблематика і надалі викликає інтерес у науковців. С. Водотика у статті, опублікованій у 1995 р. [6], досліджує процес взаємодії наукових шкіл української історіографії 1920-х років. С. Білоконь, І. Верба та О. Юркова звертаються до вивчення різних аспектів діяльності Київської історичної школи М. Грушевського [7]. Цікаві фактичні дані і спостереження про історичні наукові школи навели у своїх дослідженнях О. Богдашина [8], К. Чадаєва [9], В. Ващенко [10], Д. Данилюк [11], С. Водотика [12], Р. Лаврецький [13], В. Тельвак [14].

В. Масненко також торкнувся цього питання в контексті розгляду історичних концепцій М. Грушевського і В. Липинського та особистісної ідентифікації українських істориків у координатах національної історичної думки [15, 210–233].

У сучасному наукознавчому просторі України присутній цілком реальний інтерес до проблематики наукових шкіл. Однак про напрацювання українських істориків у цій ділянці, особливо, що стосується визначення наукової школи, сучасні автори обізнані вкрай мало. Про це свідчать певні ремінісценції. Частіше всього при визначенні категорії “наукова школа” звертаються до тлумачних словників, напрацювань К. Ланге [16], якому, на їхню думку, належить авторство визначення класичної наукової школи. До речі, вчений стверджував, що на зміну класичної у XX ст. прийшла так звана сучасна наукова школа [17, 6–7].

Колеги-історики також звертаються до визначень Н. Семенова [18], М. Ярошевського [19], Ю. Храмова [20], а також Б. Кедрова, В. Гасілова, Н. Родного, А. Баєва та ін. [21, 11–12], що підтверджує недостатню поінформованість українських науковців з напрацюваннями своїх колег, а з іншого – все ще існуючий певний розрив між вітчизняними гуманітаріями і природниками поділеними своїми поважними науковими академічними установами. Останнє, на наш погляд, заважає взаємопроникненню знань про наукові школи як складної багатоаспектної системи з глибоким внутрішнім змістом. Із зазначеного випливають і незначні розбіжності в інтерпретації предмету, змісту, завдань і структури наукової школи. Отже, присутність реального континууму історичної традиції та непогані дослідницькі напрацювання українських істориків в ділянці дослідження наукових шкіл можуть посприяти взаємопроникненню ідей, і тим самим, взаємозбагаченню знань про наукові школи в Україні.

За переконанням сучасних вчених проблема формування наукових лідерів, їхнє становлення і діяльність займає центральне місце в науковій школі. Д.Д. Зербіно – член-кореспондент НАН України і Академії медичних наук України у монографії “Наукова школа: лідер і учні” (2001) [21] подає принципово нову концепцію: лише вчений – екстраверт, що наділений особливими вродженими якостями лідера, який має свої ідеї і великий досвід, може створити наукову школу. Цьому питанню вчений присвятив окремий розділ своєї монографії, де зосередив увагу на відповідях на такі питання:

- якими мають бути якості керівника школи?
- як формується лідер в науці?
- як виникають наукові ідеї?
- у чому виявляються спадкоємність?

Щодо спадкоємності, то Д. Зербіно вказує, що у великій науковій школі звичайно є два наукові “сектори”. Перший – це постійно контактуючі працівники; вони – ядро школи, її центр. Однак є й “незримий колектив”, що складається з окремих особистостей і працює на відстані від центра [21, 38]. Друге явище дослідник розглядає докладніше і, зокрема, зазначає: “Правдивій школі властива внутрішня самодисципліна, порядок, щоденна праця й, нарешті, традиції” [21, 38].

Важливими елементами є також безупинна дослідницька робота, накопичення нових знань, спостережень і у такій співпраці може бути один або кілька наукових напрямів, які діють паралельно. Одні з них з появою нової ідеї, методик, соціальних вимог можуть розвиватися, інші, навпаки, поступово згасати. Окрім того, автор стверджує, що спадкоємність може мати й іншу форму, коли з різних причин згасає один із наукових напрямів чи його відгалуження. Це триває декілька, а іноді й десятки років. Стару наукову ідею, – зазначає вчений, – починають знову розвивати інші вчені, можливо, в іншому інституті, іншій географічній зоні, з новими намірами. Виникає нова школа, але вже не на порожньому місці, а з використанням того, чого досягнула попередня” [21, 39].

Далі Д. Зербіно висловлює важливу думку проте, що фундаментальні ідеї зберігаються як справжній базис наступних досліджень. Помилки старої школи переглядаються новою, бо з’явилися досконаліші методики [21, 39].

Узагалі в сучасній науці вже визначені складники, яких особливо потребує лідер наукової школи. Він повинен бути генератором головної ідеї (при всій різносторонності, глибині і енциклопедичності знань у своїй та суміжних галузях науки). Для успішного виконання функцій вчителя лідер наукової школи повинен бути зосереджений на достатньо вузькому науковому напрямі. Він має володіти педагогічним і лекторським талантом, мати непересічні організаційні здібності. А ще певний комплекс індивідуально-особистісних якостей (сильна воля, цілеспрямованість, принциповість). Нарешті, лідер наукової школи повинен мати ціннісну орієнтацію, що сприяє максималізації ефективності діяльності колективу, який він очолює [17, 20].

У згаданій монографії Д. Зербіно (перше видання книги побачило світ у 1994 р.) [22] викладені ідеї засновані також на особистому досвіді автора. На його думку, наукова школа – це спонтанний феномен. Для підтвердження цього й інших положень вчений логічно і послідовно викладає свою концепцію наукової школи. Особливу цінність становлять роздуми про організовану науку та сутність наукової школи.

Д. Зербіно переконаний в тому, що нова концепція є базисом наукової школи. У такому ж дусі вчений розглядає питання професійності школи. Він вважає, що наукові школи принципово відрізняються від професійних шкіл. А розвиток науки не може здійснюватися без наукових шкіл, хоча їхнє утворення не є запрограмованим. Якщо в науковій установі є лідер – екстраверт, то мимоволі утворюється неформальний колектив, де навколо лідера об’єднуються учні, які підхоплюють його ідеї, розробляють їх, розширюючи межі пошуку і дослідження загалом [21, 19].

Д. Зербіно вважає, що актуальним питанням є вироблення критерію рейтингу лідерів наукових шкіл, виходячи з їхнього конкретного наукового внеску: відкриття, монографії, публікації, підготовка дисертантів.

За таким критерієм доцільно було б провести атестацію наукових працівників у НДІ й ВНЗ. Нагальною потребою є також створення реєстру справжніх наукових шкіл в Україні, національного наукового фонду (наприклад, за зразком США), який би стимулював фундаментальні дослідження в наукових школах.

Отже, отримані результати аналізу проблематики наукових шкіл в узагальненому вигляді мають універсальний характер, хоча реально можуть співіснувати різні їхні моделі, тісно пов’язані з процесом наукового пошуку та наукової творчості. Кожна школа має свою неповторну атмосферу.

Повертаючись до історіографічних ремінісценцій недалекого минулого, зважимо на думку Я. Грицака, що в університетах України радянської доби більше прав і можливостей мав

Дніпропетровський університет. Власне тому, що був підпорядкований московському міністерству не через київське, а безпосередньо [23, 10]. Цю тему продовжує Я. Ісаєвич, коли розглядає організаційну структуру й міжнародні контакти української історичної науки на сучасному етапі розвитку [23]. Звертаючись до вищенаведеного положення Я. Грицака, він зупиняється на ньому докладно, наголошуючи, що справді, залежність від Москви давала певні привілеї, зокрема більшу фінансову самостійність. Але, напевно, якщо йдеться про творення школи, справа тут не в організаційному зв'язку з центром, а в особливості професора Миколи Ковальського, людини цілеспрямованої і наполегливої. Йому допомагали – обережно, але зате надійно – робити свою справу не так формальна підпорядкованість університету Москві, як високий власний авторитет науковця і зумовлені цим особисті контакти з українськими і московськими академічними колами. Чи не єдиною реальною перевагою Дніпропетровського університету була можливість друкувати праці у власному видавництві, а не через громіздку систему видавничого об'єднання “Вища школа”, підпорядкованого двом київським відомствам – Міністерству вищої і середньої спеціальної освіти й Держкомвидаву [23, 10].

Від себе хочу додати, що паралельно зі школою М. Ковальського створювалися і функціонували інші школи. Вченим університету та історичного факультету, окрім видавництва, під грифом Міністерства вищої і середньої освіти СРСР разом з М. Ковальським вдалося організувати випуски міжвузівських тематичних наукових збірників: “Вопросы германской истории”; “Исследования по истории русско-германских отношений”, збірника: “Некоторые проблемы отечественной историографии и источниковедения”.

Для мене – випускника Дніпропетровського університету (1976), аспіранта (1976–1979) професора М. Черненка, як і всіх учнів його наукової школи, названі вище видання були вкрай потрібні. До редакційних колегій збірників наукових праць, окрім українських науковців, входили вчені, які представляли Інститут загальної історії, сектор історіографії АН СРСР, Московський університет та інші ВНЗ радянської Росії.

За короткий час зі школи професора А. Черненка вийшли М. Некоз, В. Морочко, В. Гоцуляк, В. Батюк, В. Кошель, В. Иванов, В. Яценко, С. Поляков, В. Грицаєнко та інші науковці, які захистили кандидатські дисертації, присвячені перебуванню соціал-демократичної еміграції у країнах Західної Європи, США, Австралії та іншим аспектам її діяльності, зокрема й у середовищі російських військовополонених часів Першої світової війни. Мені ж довелося писати історіографію діяльності соціал-демократичної еміграції. Провідною організацією тоді виступив Ленінградський державний університет, а першим опонентом професор С.В. Шестаков – історіограф Лютневої революції в Росії, який репрезентував Московський державний університет. До речі, В. Грицаєнко з темою “Закордонні організації РСДРП в Німеччині та Австро-Угорщині (1908–1914 рр.)” захищалася за спеціальністю історія громадських рухів і політичних партій [24]. Серед учнів М. Черненка ми називали себе “колегами по еміграції”.

Підвищена активність науковців факультету сприяла створенню наукового осередку професора І. Ковальнової. На початку 1970-х рр. вона організувала діяльність археологічної експедиції, на базі якої з 1993 р. вдалося відкрити науково-дослідну лабораторію археології Придніпров'я. Шляхом надання рівних можливостей вибору пізнавальних напрямів і свободою реалізації творчого потенціалу вчена зуміла забезпечити й підтримувати творчий дух у середовищі молодших колег. Саме вона була тим науковим середовищем, яке викликало до життя феномен дніпропетровської школи, базою якої ось уже 37 років продовжує бути археологічна експедиція. А діюча аспірантура сприяє успішному вирішенню проблем підготовки кадрів [25, 5].

Зрозуміло, що наукові напрями виникали і в інших університетах “республіканського” підпорядкування. Щоправда, як справедливо вказує Я. Ісаєвич, загальна атмосфера в Україні цьому не сприяла. Як приклад назвемо школу з питань пізньомодерної аграрної історії, урбаністики й демографії, яку склали учні професора Львівського університету Д.Л. Похилевича – Я. Мельничук, М. Крикун, білоруський історик С. Щербаков, Г. Яценко, В. Пірко, почасти сам Я. Ісаєвич [23, 10].

Усе ж вимушений констатувати той факт, що сучасні історики дещо відстають у питанні підготовки досліджень, які б узагальнювали діяльність сучасних наукових шкіл. Зазвичай вони обмежуються лише окремими розвідками. (Статтю О. Вінтоніва, присвячену висвітленню постаті

Д.Л. Похилевича (1897–1974) нами проаналізовано в публікації “Аграрна історія в іменах на сторінках “Українського селянина”) [26].

Значно вперед в досягненні функціонування наукових шкіл просунулися харківські вчені, які репрезентують Народну українську академію. Їхніми зусиллями підготовлена монографія “Научные школы: проблемы теории и практики” (2005) [17]. Колективність праці має, за авторськими задумами (усього 16 осіб), переконливо засвідчити реальність існуючої вже понад 20 років наукової школи педагогіки. Отже, варто вітати вихід першої в освітньому полі сучасної України спробу представити в одному виданні наукові школи, об’єднані загальною комплексною науково-дослідною проблематикою у межах одного навчального комплексу. У книзі представлені наукові, науково-педагогічні школи і протошколи Харківського гуманітарного університету “Народної української академії”, що займаються проблемами освіти в таких науках, як історія, соціологія, філософія, економіка.

Монографічно висвітлено проблеми наукової школи, її історії і теорії, звернуто увагу на закономірності становлення і принципи функціонування. Водночас стисло розглянуто питання лідерства в науці. Цікаво, що для підтвердження функціональності наукової школи вчені зосередили свою увагу на аналізі її джерел і досягнень, а також соціології освіти, її історії в аспектах становлення регіональної наукової школи. Далі бачення авторами проблем наукової школи поширено на філософію освіти, формування особистості в умовах соціальних трансформацій. Окремо розглянуто питання початку функціонування наукової школи та інші аспекти, пов’язані з побудовою особистісно-діяльної моделі початкової освіти, рівновагою економічних систем, мовною семантикою як відображенням концептуальної і мовної картини світу.

Окремий розділ монографії присвячено висвітленню ролі навчально-наукових підрозділів у забезпеченні становлення і розвитку наукових шкіл. Конкретно це виявилось у з’ясуванні місця науково-дослідних лабораторій. У монографії також показана діяльність Малої академії наук, Студентського наукового товариства і Асоціації молодих вчених університету НАУ. Майже половину монографії складають додатки, які містять бібліографічний покажчик праць вчених наукової школи “Формування інтелектуального потенціалу нації на рубежі віків: економічні, політичні соціальні аспекти” [17, 151–305]. Отже, наукові школи, що функціонують у НАУ, вирішують багатоцільові завдання. Зокрема й підготовку висококваліфікованих спеціалістів.

У цілому ж, на тлі певного документального забезпечення дослідження проблем теорії і практики наукових шкіл, вчені анонсують наступні позиції. По-перше, інтеграція наукових шкіл, об’єднання на кафедрах викладачів загальноосвітньої і вищої школи посилює можливості наукового колективу (НАУ) і дає змогу студіювати освітні проблеми глибоко й різнобічно. По-друге, об’єднання дослідників різної професійної спрямованості й інтересів у межах широкого поля функціональної науково-дослідної проблематики допомагає отримати результати зусиль філософів, економістів, соціологів, істориків, правознавців, педагогів. Їхня робота над питаннями розвитку інтелектуального потенціалу держави на рубежі століть приносить цікаві, навіть несподівані результати. Саме таким міждисциплінарним дослідженням належить майбутнє. По-третє, уже перші роки існування і розвитку наукових шкіл і протошкіл НАУ продемонстрували значення ранньої спеціалізації молоді наукової зміни. Побудова наукової тематики “від курсової роботи до кандидатської” дає змогу студентам набути первинних навиків досліджень уже на першому-другому курсах, зробити певний внесок у загальну справу і на час написання магістерської роботи мати не лише наукові публікації, а й реальне уявлення про науково-дослідну діяльність [17, 140].

Усі ці сюжети наводять на думку інтенсифікації процесу поглибленого вивчення проблеми функціонування сучасних наукових шкіл. Ідеться про потребу дослідження шкіл, засновниками яких стали провідні вчені, що працювали і працюють в Інституті історії України НАН України, Інституті української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Інституті українознавства ім. І.П. Крип’якевича, Інституті східнознавства ім. А.Ю. Кримського, Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса (Київ), Інституті східноєвропейських досліджень, Інституті Народознавства (Львів), Відділені історії філософії та права НАН України.

Інститут історії України НАН України за останні 20 років підготував численну когорту вчених. За роки державної незалежності України ця поважна наукова установа розгорнула плідну

співпрацю з регіональними позаакадемічними навчальними центрами (ВНЗ). У її структурі, зокрема, створено Центр “Науково-дослідний інститут козацтва” (Запоріжжя) та “Науково-дослідний інститут селянства” (Черкаси).

Існує потреба детально вивчити наукове життя, організоване в наукових школах історичних факультетів національних університетів, насамперед Київського ім. Т. Шевченка, Львівського ім. І. Франка, Харківського ім. В. Каразіна, Одеського ім. М. Мечникова, Чернівецького ім. Ю. Федковича, Донецького, Ужгородського та окремих провідних вчених-істориків, які працюють по всій Україні. Особливу увагу варто звернути на діяльність істориків у новостворених вищих навчальних закладах – Національному університеті “Києво-Могилянська академія”, “Українському католицькому університеті” (Львів), Національному університеті “Острозька академія”, Запорізькому національному університеті. Серйозні дослідження з аграрної проблематики ведуться в Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького, історії кооперативного руху – у Львівській комерційній академії.

Отже, вченими визначено теоретичні підвалини, концептуальний зміст, функціональні складові структури наукових, зокрема й історичних шкіл, окреслено досягнення їхніх засновників, з’ясовано вагомий внесок у розробку наукових проблем.

Зазначене набирає ще більшої ваги з огляду на зростаючу тенденцію широкого теоретико-методологічного погляду на загальні й конкретні проблеми стану української науки. Водночас створення синтетичного дослідження, присвяченого історії українських історичних шкіл, усе ще залишається справою майбутнього.

Література

1. Гоцуляк В.В. Історіографічна думка про М. Грушевського і українську історичну науку його доби. – Черкаси: Сіач, 1996. – 182 с. Див. також: Гоцуляк В.В. До оцінки львівського періоду історичної школи М. Грушевського в українській історіографії // Михайло Грушевський і українська історична наука: зб. матеріалів конференції. – Львів, 1999. – С. 276–284 та ін.
2. Мерніков Г. Школи в українській історичній науці другої половини XIX – початку XX ст.: проблеми теорії та історіографії. – Автореф. дис... канд. істор. наук. – Дніпропетровськ, 1997. – 17 с.
3. Тарасенко О.О. Становлення та розвиток освіти і науки у Київському університеті у 1834–1884 рр. – Автореф. дис... канд. істор. наук. – К., 1995. – 16 с.
4. Педич В.П. Львівська історична школа М. Грушевського (1894–1914). – Автореф. дис... канд. істор. наук. – К., 1996. – 23 с.
5. Мерніков Г. Рисни наукової школи в українській історіографії другої половини XIX століття // Дніпропетровський історико-археографічний збірник. – Вип. 1. – Дніпропетровськ, 1997. – С. 332–345.
6. Водотика С.Г. Взаємодія наукових шкіл української історіографії 1920-х років // Історична наука на порозі XXI ст.: підсумки та перспективи. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Харків, 1995. – С. 116–120.
7. Білоконь С. Київська школа М. Грушевського // Укр. істор. журнал. – 1996. – № 5. – С. 106–107; Верба І., Юркова О. Київська школа М. Грушевського: організаційно-технічні аспекти // М. Грушевський студії і матеріали. – Український Історик. – 1996. – Т. XXXIII. – С. 265–284.
8. Богдашина О.М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. академіка Д.І. Багалія (1921–1934 рр.): Автореф. дис... канд. істор. наук. – Харків, 1993. – 18 с.
9. Чадаєва К.Ю. Розвиток історичної освіти в Україні у 1030-і роки XX ст.: Автореф. дис... канд. істор. наук. – 1996. – 18 с.
10. Ващенко В.В. Фактори формування історичної концепції в українській історіографії кінця XIX – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. істор. наук. – Дніпропетровськ, 1998. – 17 с.
11. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.). – Ужгород, 1999. – 352 с.
12. Водотика С.Г. Історична наука УСРР 1920-х років: соціополітичні, організаційні та концептуальні основи функціонування: Автореф. дис... канд. істор. наук. – К., 2000. – 20 с.
13. Лаврецький Р.В. Історична освіта та наука у Львівському університеті в 1919–1939 роках: Автореф. дис... канд. істор. наук. – Львів, 2000. – 20 с.
14. Тельвак В.В. Теоретико-методологічні підстави історичних поглядів М.С. Грушевського (кінець XIX

- початок ХХ століття): Автореф. дис... канд. істор. наук. – Львів, 2001. – 19 с.
15. Масненко В.В. Історична думка та націотворення в Україні (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.). – К.; Черкаси: Відлуння-Плюс, 2001. – 440 с. Див. також: Масненко В.В. Історичні концепції М.С. Грушевського та В.К. Липинського. Методологічний і суспільно-політичний виміри української історичної думки 1920-х років. – К.; Черкаси, 2000. – 284 с.
  16. Ланге К.А. Классические современные научные школы и научно-исследовательские объединения // Школы в науке / Под ред. С.Р. Микулинського и др. – Москва, 1977. – С. 265–274.
  17. Научные школы: проблемы теории и практики / Под общ. ред. В.И. Астаховой, Е.В. Астаховой. – Харьков: НУА, 2005. – 332 с.
  18. Семенов Н.Н. Наука и общество. – Москва, 1973. – 434 с.
  19. Ярошевский М.Г. Логика развития науки и научная школа // Школы в науке. – Москва: Наука, 1976.
  20. Храмов Ю.А. Научные школы в физике. – К.: Наукова думка, 1987. – 400 с.
  21. Зербіно Д.Д. Наукова школа: лідер і учні. – Львів: Євросвіт, 2001. – 208 с.
  22. Зербіно Д.Д. Научная школа как феномен. – К.: Наукова думка, 1994. – 134 с.
  23. Ісаєвич Я. Українська історична наука: організаційна структура і міжнародні контакти // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – С. 7–23.
  24. Грицаенко В.Ю. Заграничные организации РСДРП в Германии и Австро-Венгрии. 1908–1914 гг.: Автореф. дисс... канд. истор. наук. – Днепропетровск, 1991. – 16 с.
  25. Ковалева И.Ф. 30 лет работ археологической экспедиции ДНУ // Проблеми археології Подніпров'я. Міжвузівський зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, РВВ ДНУ, 2002. – С. 3–23.
  26. Гоцуляк В.В. Аграрна історія в іменах на сторінках “Українського селянина” // Український селянин: Зб. наук. праць / За ред. А.Г. Морозова. – Черкаси, 2006. – Вип. 10.

Аннотація. *Гоцуляк В.В. Изучение современными учеными проблемы научной школы. В статье анализируются современные публикации, в том числе по историографии, посвященные освещению проблем теории и практики научных школ в целом и исторических в частности.*

Ключевые слова: *научная школа, научная жизнь, монография, диссертация*

Summary. *Gotsulyak V.V. Studying of Schientific School Problem by Modern Scientists. Modern publications are analysed in the article, including articles on historiography, dedicated to the finding out the problems of theory and practice of scientific schools in general and historical schools in particular.*

Key words: *scientific school, schientific life, monograph, dissertation*

*Надійшла до редакції 16. 04. 2009 р.
Затверджена до друку 02.07.2009 р.*

УДК 94(470/571)“19”

Ю.П. Присяжнюк

РОСІЯ БІЛЬШОВИЦЬКА: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСМИСЛЕННЯ БАГАТОЛИКОЇ КУЛЬТУРИ ФЕНОМЕНУ*

Автор прагне бодай фрагментарно прояснити історичну дію латентних властивостей політично домінуючої у збольшевиченій Росії (СРСР) російської етнокультури. Уникаючи політизації проблеми, приходиться до висноку, що незнання, нерозуміння чи свідоме ігнорування культурної Іншості етносів помітно зменшує продуктивність історіографічних студій, як і перспективи міжнародного порозуміння та міждержавного добросусідства в сучасних геополітичних умовах.

Ключові слова: *культура, етнокультура, ментальність, більшовики, росіяни, Росія*

*Історія взагалі, а історія культури особливо – arena конфлікту між цінностями [1, 125].
Володимир Порух*

Історико-культурологічне дослідження заявленої проблеми давно на часі, бо в наукових текстах майже повсюдно домінує “націоналізована” історіографія (за визначенням Наталі Яковенко), ба гірше – її “парткомівський” різновид, що видимо спотворює минуле, щоразу підпорядковує його тимчасовій політично-корпоративній кон’юктурі. Окремі історики, щоправда, намагаються декларувати щось на кшталт “генетичного рівня” закріплення й виявлення ментально-світоглядних стереотипів поведінки